

PARÁDI József
A Magyar Királyi Vámórség,
a polgári magyar állam rendvédelmi testülete

A Magyar Királyi Vámórséget 1921. VIII. 25-én¹ állították fel és 1932. X. 1-vel² került a honvédelmi tárca alárendeltségébe. Ekkor a testület nevét — szervezeti módosításokkal egybekötve — Magyar Királyi Határórségre változtatták.

Magyar Királyi Vámórség testületének az ismertetésekor nem a szervezetbe bújtatott katonai erő bemutatására törekedtem, hanem a legális feladatköréről és szervezetről tájékoztatást tartottam a fő feladatomnak. Vannak akik úgy vélik, hogy a Magyar Királyi Vámórség csupán a trianoni békediktátum magyar haderőre vonatkozó kedvezőtlen előírásainak a mérséklésére szolgált. Ez a felfogás koránt sem alaptalan.

A Közép-Magyarországra szorított Magyar Királyságot ellenséges érzületű utódállamok vették körül. Ausztria kivételével országaik területének és lakosságuknak jelentős részét a Magyarországtól elcsatolt területek és népesség alkotta. Ilyen körülmények között gyanakvással figyelték a megcsonkított Magyarország minden lépését, mivel attól tartottak, hogy a trianoni békediktátum által hozzájuk csatolt területeket a Kárpát-medence közepére szorított magyar állam egyszer vissza fogja venni.³ Minden bizonnyal e légkör megteremtése lehetett a békediktátum kigondolójának a valódi szándéka hiszen így állt módjukban a Kárpát-medence javait a saját hasznukra fordítani. A Kárpát-medencében létrehozott anyagi javakat akkor tudták eredményesen lefölözni és a térséget a befolyásuk alatt tartani, ha azt oly módon osztották meg, hogy a helyi nemzeti tőkés körök az egymás közötti viszálykodásuk kapcsán az ANTANT vezető országainak a támogató jóindulatára szorultak.⁴

Ebben a légkörben az Osztrák-Magyar Monarchiának a trianoni békediktátum által kedvezményezett utódállamai létrehozták a kisantantot. A kisantant országok hadereje egyenként is a Magyarország számára engedélyezett haderő többszöröse volt. Ezt azonban a kisantant államok nem tartották elégségesnek és a hadseregeik vezérkarai összehangolt támadási terveket hoztak létre a maradék Magyarország megszállása céljából.⁵

A helyzet tehát nem az volt, hogy Magyarország katonai fenyegetést jelentett szomszédai számára. Természetesen Magyarország szívesen visszavette volna a tőle elcsatolt területeket, hiszen területének mintegy 2/3-át lakosságának pedig több mint a felét más országokhoz csatolta a trianoni béke parancs. Teljesen nyilvánvaló volt azonban, hogy erre a Magyar Királyságnak katonai konfliktus útján a legcsekélyebb esélye sem lehetett. Ezért a Magyar Királyság a békés revízió gondolatát képviselte.⁶

A korabeli magyar állam vezetése számára az is nyilvánvaló volt, hogy a szomszédai által megindított esetleges invázióval szemben a maradék Magyarország lényegében védtelen. Ezért a két világháború közötti Magyar Királyság politikai vezetése — a katonai vezetéssel összhangban — azt a stratégiát dolgozta ki, hogy az államhatárok mellé rejtett katonai erőt igyekezett telepíteni. Ezen erőnek az volt a feladata, hogy lassítsa az ellenséges előrenyomulást. Az ellenséges térférfés üteme mérséklésének pedig az volt a célja, hogy ezen időnyereség alatt — a trianoni békediktátum által a magyar ipari centrumok közelébe húzott határvonaltól — az ellenséges haderő minél lassabban érje el a magyar ipari góccokat. Ez alatt az idő alatt pedig — az itt elhelyezkedő és a hadi üzemmódra átállított gyárak — a magyar haderő számára minél több hadieszközt gyárthassanak. Az ily módon felduzzasztott hadi eszközökkel pedig felszerelhetőkké váljanak az ország mélységében élő lakosságból behívott hadkötelesek. Az általuk megnövelt magyar haderő pedig már valószínűsíthetően ellent tudott volna állni addig, amíg a konfliktust diplomáciai útra sikerült volna terelni. A diplomácia minden esetre elkerülhette volna azt a szituációt, amikor az ország megszállásának a pozíciójából tárgyalhattak volna az inváziós országok képviselői.⁷

Ennek az önvédelmi stratégiának a kulcskérdése az volt, hogy a határ közelében legyen hadra fogható magyar katonai erő.

Magyarország kénytelen volt visszatérni a határok őrzésének a dualizmus időszakában már kialakult fejlett módszerétől az azt megelőző állapothoz. Karl von CLAUSEWITZ már a XIX. század második felében publikálta a határőrizet és a fegyveres konfliktus megváltozott viszonyát tartalmazó írását. E gondolatokat tartalmazó művét pedig még a XIX. században lefordították és kiadták magyar nyelven is. Karl von CLAUSEWITZ felismerte hogy — a kor modern haditechnikai eszközeivel felszerelt — katonai alakulatok hadfelszerelésük javát nem tudják alkalmaznia a békehatárőrizetben. A békehatárőrizet eredményes megvalósíthatósága érdekében — a kézfegyverek kivételével — fegyverzetüktől meg kell válniuk. A területi elhelyezkedésüket pedig szétszórtan, kis csoportokra osztva kell disszlokálniuk. A haditechnikai eszközei javától megfosztott és dekoncentráltan elhelyezkedő alakulatok harcértéke viszont jelentősen mérséklődött. Ezen alakulatok a hadviselés

szempontjából lényegében elértéktelenedtek. Eredményes támadó és védelmi harcok megvalósítására egyaránt alkalmatlanná váltak. Ezért Karl von CLAUSEWITZ azt a helytálló következtetést vonta le, hogy a békehatárörizet kivitelezését valamilyen rendvédelmi testületre kell bízni. A haderő alakulatainak a képességeit nem szabad lesilányítani a határörizeti feladatok ellátása érdekében.⁸

A dualizmus időszakában a magyar határörizet kialakítására a Karl von CLAUSEWITZ-i felismerés szellemében került sor. A magyar békehatárörizetben katonai alakulatok nem vettek részt. Ott, ahol zöldhatárok őrzésére volt szükség e teendőket 1892-től a határszéli csendőrség, 1906-tól pedig a Magyar Királyi Határrendőrséggel közösen látta el.⁹

A dualizmus időszakában tehát — a katonai határörvidék 1872-ig terjedő néhány éves működését leszámítva — a magyarországi határörizet a korszerű nyugat-európai viszonyokkal harmonizált. Ez egyben azt is jelentette, hogy a nyugat-európai határörizeti modell legszélső képviselője a Magyar Királyság volt, hiszen Románia és Szerbia a haderejének egy részét alkalmazta a határörizeti feladatok ellátására.¹⁰

A magyar határörizet az első világháború után — külső kényszerítő hatás nyomán, nem a Kárpát-medence-i szerves fejlődés következtében — kénytelen volt visszatérni egy korábbi fejlettségi szintre az ország biztonsága érdekében, azaz katonai erőt telepíteni az országhatárokra.¹¹ Ez pedig a trianoni békediktátum tiltó rendelkezései miatt csak úgy volt megoldható, ha katonai alakulatokat fedő szervezet rejtésében helyezték el.

Katonai erőt a legeredményesebben úgy lehetett elrejteni, ha valamilyen — lehetőleg fegyveres testület — szervezetének az álcája mögé bújtatták, amely legálisan települt és működött a trianoni államhatárra. Erre kínálkozott alkalom azáltal, hogy az ANTANT meglehetősen engedékenynek mutatkozott a rendvédelmi testületek megerősítése terén. Sikertelenül elérni, hogy az ANTANT jóváhagyta a történelmi Magyarországon működő rendőri és csendőri létszám alkalmazását a trianoni határok között, illetve hozzájárult a Magyar Királyi Folyamőrség és a Magyar Királyi Vámőrség rendvédelmi testületként történő felállításához.¹²

Mindkét rendvédelmi testületnek természetesen markáns rendvédelmi feladatköre volt, máskülönben a létrehozásukra sem kerülhetett volna sor. A Magyar Királyi Folyamőrség legális feladatkörét a vízügyi feladat alkotta. E feladatkört — a testületnek a Magyar Királyi Honvédségbe „folyami erők” elnevezéssel csapatnemenként történő integrálásakor — a Magyar Királyi Rendőrség vette át, illetve elkezdődött a Magyar Királyi Csendőrségben belül az úgynevezett vízi őrsők kiépülésének a folyamata.¹³

A Magyar Királyi Vámőrség esetében valamelyest árnyaltabb volt a helyzet. A Magyar Királyi Vámőrségnek ugyanis nem voltak vámügyi feladatai. A vámeljáráásokat továbbra is a vámhivatalok végezték. A Magyar Királyi Vámőrség legfeljebb e hivatalok határmenti objektumainak külső biztosítását, védelmét látta el. A Magyar Királyi Vámőrség nyílt feladatkörét az úgynevezett zöldhatár őrizet és a határforgalom ellenőrzése alkotta. A testület pedig a pénzügyi tárca irányítása alá tartozott, működési költsége a pénzügyi tárca költségvetésének képezte a részét.¹⁴

A Magyar Királyi Vámőrség rejtett feladatkörét azonban — a trianoni békediktátum nyomán kialakított védelmi stratégiában — a határvédelem alkotta, bár e feladatának minden bizonnyal csak mérsékelten tudott volna megfelelni, ha arra szükség lett volna. A Magyar Királyi Vámőrség számára ugyanis csupán kézfegyvereket lehetett rendszeresíteni. A Szövetségi Ellenőrző Bizottság magyarországi működésének a befejezéséig pedig nem lehetett eredményesen kivitelezni jelentős katonai erő rejtését a testületnél.¹⁵

Erre 1927 után nyílt lehetőség. 1928-tól azonban fokozatosan egyre több katonai alakulatot rejtettek el a magyar határörizeti szervezet fedésében. Így jöhetett létre az a helyzet, hogy — rejtett alakulatként — a magyar haderő minden harmadik ezrede a határörizeti testület fedésében működött.¹⁶

A Magyar Királyi Vámőrség nyílt feladatát azonban fennállása teljes időszakában a határörizet alkotta. Ez olyan szilárd feladatkör volt, amely megkérdőjelezhetetlenné tette a testület létének a szükségességét, így pedig stabil fedőszervezetet alkotott.¹⁷

Az első világháború után ugyan Európa-szerte jelentős mértékben megváltozott a határörizet helyzete. Az európai államok az országhatárok lezárására, a határforgalom szoros ellenőrzésére törekedtek. A határokon többnyire vízummal felszerelve lehetett átlépni, amely a széles tömegek körében a világháborút megelőzően szinte ismeretlen volt. A Kárpát-medencében e helyzetet tetézte, hogy a Közép-Magyarországba szorított Magyar Királyság lényegében önmagával vált határossá. A trianoni határok évezredek múlttal rendelkező gazdasági egységeket és rokoni szálakat vágtak el. Ezt

az alaphelyzetet tetézte, hogy az I. világháború előtti állapotokhoz képest létrejött kedvezőtlen gazdasági helyzet a csempészet növekedését és megerősödését eredményezte.¹⁸

Ebben a helyzetben már nem lehetett a dualizmuskori határőrizeti metódust és szervezeteket eredményesen alkalmazni. Szükség volt olyan szervezetre, amely — a korábbinál lényegesen nagyobb létszámmal — a magyar zöldhatárok őrzésére alkalmas. Ez a szervezet lehetett volna tisztán rendvédelmi testület is rejtett katonai alakulatok alkalmazása nélkül. Mivel azonban a trianoni békediktátum a maradék Magyarországot kiszolgáltatottá tette a haderejére vonatkozó mérséklő előírásaival, ezért szükség volt a határőrizeti testület szervezetének fedésében csapatok rejtésére.¹⁹

Ezek voltak azok az okok, amelyek következtében a magyar határőrizet kénytelen volt visszatérni a dualizmus előtti, illetve a kelet-európai határőrizeti helyzethez.

Az új körülményeknek megfelelő határőrizeti struktúra kialakítására vonatkozóan azonban többféle elképzelés született. Néhány év alatt kristályosodott ki a Magyar Királyi Vámőrség elnevezésű szervezet létrehozásának az elképzelése, amely határőrizeti testület volt a legális feladatköre tekintetében, egyben pedig a magyar haderő egy része rejtésének a küldetését is teljesítette.²⁰

Az I. világháború nyomán egyértelművé vált, hogy a megváltozott nemzetközi körülmények a Magyar Királyságnak a Kárpát-medencén belüli módosult helyzete és Magyarország belső viszonyaiban beállt változások a világháborút megelőző határőrizethez képest változtatást igényelnek. Az azonban, hogy ez a változtatás pontosan milyen legyen nem volt teljesen egyértelmű. Többféle elgondolás is született.²¹

Az új körülményekhez igazodó magyar határőrizeti rendszer kialakítása 1919 nyarától 1921 ősziéig tartott. E folyamatban meghatározó volt a trianoni békediktátum létrejötte, mivel a trianoni békeparancs jelölte ki azt a keretet, amelyen belül a magyar kormánynak meglehetősen szűkös mozgástere lehetett.²²

1919 őszen a dualizmuskori magyar határőrizeti szervezetek már csupán nyomokban voltak felfedezhetők. A magyar határőrizetnek a dualizmus időszakában két pillér szervezete volt, a Magyar Királyi Csendőrség szervezetén belül működtetett határszéli csendőrség és a belügyi tárcán keresztül a kormány közvetlen felügyelete alatt álló önálló rendvédelmi testület a Magyar Királyi Határrendőrség.

A határszéli csendőrség lényegében megszűnt. Működési területe egyébként is a történelmi Magyarországnak a magyar-román és a magyar-szerb határszakaszára terjedt ki. Mivel azonban e térségek megszállt területekké váltak. Az ott állomásozó Magyar Királyi Csendőrség alakulatai — amelyek még megtehettek — magyar fennhatóság alatt álló területekre vonultak vissza.²³

A Magyar Királyi Határrendőrség az I. világháború időszakában már a történelmi Magyarország teljes határszakaszán működött. E szervezetnek az Alsó-Ausztria, Stájerország és Horvátország irányába települt részei többé-kevésbé a helyükön maradtak. A Magyar Királyság többi határszakaszán szolgálatot teljesítő határrendőr szervezetek azonban a bevonuló ellenséges csapatok elől az ország belsejébe húzódtak. A visszavonuló határrendőrök többsége a budapesti rendőrségnél, mint állami rendőrségnél jelentkezett szolgálattételre. A Magyar Királyságnak a viszonylag érintetlen határszakaszain tehát a dualizmus időszakából maradt ugyan határőrizeti erő, azonban a létszámuk minimális volt. A Magyar Királyi Határrendőrség személyi állományát ugyanis eleve minimálisra tervezték, mivel 1912 után a klasszikus határőrizeti teendők — a határvonala őrzése, a határforgalom ellenőrzése és a határrend betartatása — közül a határforgalom ellenőrzésének egy részét, a távolsági határforgalom felügyeletét látta el. A háború során közel 500 főre felduzzasztott létszámú Magyar Királyi Határrendőrség személyi állományának csekély része teljesített szolgálatot Alsó-Ausztria, Stájerország és Horvátország irányában.²⁴

A vámhivataloknak a határrendőrséghez hasonló volt a helyzete. Azok a vámhivatalok maradtak fenn, amelyek magyar fennhatóság alatt maradt területeken tevékenykedtek.

A dualizmus időszakában a Magyar Királyság útlevíl-köteles határszakaszain a határőrizeti részfeladatok ellátásában közreműködő szervezetek sorsa a határszéli csendőrségével volt azonos. A mezőgazdasági termékeket vizsgáló belépőállomások, valamint a fertőző betegségek kiszűrését megvalósító egészségügyi állomások, továbbá a vámhatárok őrzésében résztvevő határszéli pénzügyőr csapatok lényegében megszűntek.

Az eredetileg is csekély létszámú dualizmuskori határőrizeti erők maradványaival nem lehetett a magyar határőrizetet az I. világháború utáni megváltozott körülményeknek megfelelően újjászervezni. Az ország határainak a biztosítására, határvédelmi feladatok teljesítésére pedig a dualizmuskori határőrizeti szervezetek még az eredeti felállásukban sem lettek volna alkalmasak.²⁵

Mivel a dualizmuskori magyar határőrizeti szervezetek maradványai alkalmatlanok voltak a megváltozott körülmények között az ország határainak az őrzésére, ezért új erőkkel kellett őket pótolni.

A megváltozott körülmények olyan határőrizetet igényeltek, amelyben — a dualizmuskori helyzethez képest — jelentős létszámú személyi állomány volt szolgálatra fogható. A magyar fegyveres erők és testületek tekintetében ennek a feladatnak az ellátására két szervezet jöhetett számításba a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Nemzeti Hadsereg, illetve a Magyar Királyi Nemzeti Hadsereg.²⁶

Az új határőrizeti testület létrehozásáig a magyar állam vezetése igyekezett úgy átcsoportosítani a rendelkezésére álló fegyveres szervezetek személyi állományát, hogy a határmenti területekhez irányítson jelentős létszámot, illetve a teljes határőrizetet a haderőnek rendelte alá.

A határőrizeti szervezeteket — az újonnan létesített tisztséget betöltő tábormoknak — a határforgalmi katonai felügyelőnek rendelték alá. A felügyelőt a honvédelmi miniszter nevezte ki, a beosztást pedig a miniszterelnök hozta létre.²⁷

A határforgalmi katonai felügyelő hatáskörét alkotta:

- a határőrizeti szervezetek újraszervezése és tevékenységük koordinálása;
- az áruforgalom ellenőrzítése és a csempészet megakadályoztatása;
- a határ- illetve demarkációs vonallal kapcsolatos viták tisztázása, az események kivizsgálása;
- általában a határőrizeti ügyek képviselője az illetékes szakhatóságoknál;
- az országos közérdekű közintézményeknek a határzónában rendeletekkel való támogatása;
- úgynevezett „exponensek” felállítását a demarkációs vonalakon túli területeken. (Az exponensek a szomszédos országok hatóságaival való gyors és érdemi ügyintézésért szolgálták a határmelléki kérdésekben.)²⁸

A határforgalmi katonai felügyelő hatáskörébe tartoztak az 1919 őszén államosított magyarországi rendőrségekből létrehozott és a Magyar Királyi Állami Rendőrség szervezetében — a távolsági határforgalom ellenőrzése céljából — kialakított határszéli rendőr kirendeltségek. A határszéli kirendeltségek személyi állományát igyekeztek a volt Magyar Királyi Határrendőrség tagjaival feltölteni.²⁹

A határszéli rendőri kirendeltségeket oda telepítették, ahol a demarkációs vonalakon majd a határvonalakon távolsági határforgalom lebonyolítására alkalmas határátkelőhelyeket létesítettek. A határszéli rendőri kirendeltségek a kerületi rendőrkapitányságok — majd a magyar rendőrség 1931. évi átszervezését követően — a vidéki rendőrkapitányság közvetlen alárendeltségébe tartoztak.³⁰

A rendőrség mellett a magyar határőrizetben is jelen lévő egyik fegyveres testület a pénzügyőrség volt, amely a haderő mellett megtalálható volt a demarkációs vonalak teljes hosszában. A pénzügyőrségnek az ország vezetése — esetleges fegyveres konfliktus esetén — katonai feladatokban való részvételt szánt. Nem arról volt azonban szó, hogy a pénzügyőrségnek a támadó regurális haderővel kellett volna szembe szállnia. A pénzügyőrségnek azt a feladatot szánták, hogy a hátszéli teendők egy része alól mentesítse a magyar haderőt. A pénzügyőrség feladata egy esetleges támadás esetén a közlekedési csomópontok, vezetési pontok, a hírközlési infrastruktúra, a termelési góccok stb. őrzése lett volna. Egy esetleges ellenséges támadás esetén a pénzügyőrség a katonai vezetés alárendeltségébe került volna.³¹

Ettől azonban független volt a határmenti pénzügyőri erők alkalmazása. A demarkációs vonalak mellé igyekeztek a fiatalabb korosztályokhoz tartozó pénzügyőröket helyezni, valamint a kiképzésükbe beiktatták az egyes ember, a raj és a szakasz harcszerű szolgálatának a gyakorlását. A pénzügyőrök visszakapták a Manlicher karabélyokat, amelyeket az I. világháború során cseréltek le a cári haderőtől zsákmányolt karabélyokra. Mivel azonban a határmenti pénzügyőr csapatok harcértéke ezen intézkedések ellenére is mérsékelt maradt, ezért a határszéli pénzügyőr szakaszokhoz a haderőtől úgynevezett pótpénzügyőröket helyeztek az érintett pénzügyőr szakasz-parancsnokok általárendeltségébe. A pótpénzügyőrök kizárólag valódi pénzügyőrrel együtt voltak szolgálatba vezényelhetők. A haderőtől a pénzügyőrséghez vezényelt katonák felszerelése, jogállása, ellátottsága változatlan maradt.

A határszéli pénzügyőr szakaszok megerősítésével a katonai vezetés elérte, hogy egy esetleges fegyveres támadás esetén magasabb harcértékű erők álltak a határ mentén a katonai vezetés rendelkezésére. Egyben pedig a határmenti pénzügyőr szakaszokhoz vezényelt katonák által javította a határvonalak biztonságosabb zárását.³²

Vitathatatlan, hogy a Magyar Királyi pénzügyőrség megerősített határmenti szakaszai lényegesen komolyabb harcértéket jelentettek, mint a Magyar Királyi Állami Rendőrség határszéli kirendeltségei.

A két magyar rendvédelmi testület határmenti alakulatai azonban együttesen is elenyésző kisebbséget alkottak a határőrizet, illetve határvédelem domináns elemét képező csendőri erővel és a véderőnek a határőrizetben közvetlenül résztvevő alakulataival szemben.

1919 ősztől 1921 végéig a magyar véderő tekintélyes részét eleve karhatalmi feladatok teljesítése érdekében hozták létre és működtették, ami — a Tanácsköztársaság időszakát figyelembe véve — koránt sem meglepő. E karhatalmi alakulatokhoz — korabeli szóhasználat szerint „csendőralakulások”-hoz — hasonlóan a határok őrzése céljából létrehozott csapatokkal is rendelkezett a magyar véderő. Ezen alakulatok létszáma 4000 fő körüli volt.³³

A magyar katonai vezetés tehát a szorult helyzete ellenére is igyekezett — a szűkös lehetőségei korlátain belül — hadra fogható erőt kialakítani a demarkációs vonalak mentén. Nyilvánvalóvá vált azonban, hogy az I. világháború nyomán megváltozott körülmények nem csupán a magyar határőrizet dualizmuskori jellegének a módosulását jelentették, hanem azt is, hogy a határőrizet — vagy legalább is annak döntő részei — egy arra hivatott szervezet kezébe kell hogy kerüljön.

A korabeli elgondolás az volt, hogy a határt őrző önálló fegyveres testületet hozzanak létre. A honvédelmi tárca és a fővezérség által egyeztetett elgondolás szerint a határőrizeti, valamint bizonyos határvédelmi tevékenységek ellátása céljából határőrséget kívántak létrehozni.

A határőrséget több irányú komplex feladatrendszerrel kívánták létrehozni. A szervezet feladatait alkotta volna:

- az elszakított országrészek lakó honfitársakkal való szoros kapcsolat fenntartása és az irrdenta mozgalmak elősegítése;
- békében az ellenséges kémiszolgálat megakadályozása, a saját kémiszolgálat elősegítése, a katonai határőrizettel kapcsolatos összes teendők teljesítése;
- háborúban a határ lezárása, a határ megerősítése, a mozgósítás és felvonulás biztosítása és fedezése, továbbá közreműködés a határvédelemben a vezérkar főnöke által kiadandó külön utasítás szerint.³⁴

A határőrséget a katonai körlet-parancsnokságoknak kívánták alárendelni, közbiztonsági ügyekben azonban a területileg illetékes rendőrhatalom rendelkezésére kellett volna állnia. Határőrizeti feladatok ellátása érdekében a határőrség esetenként igénybe vehette volna a határmenti belbiztonsági erőket is.

A tervzet szerint a határőröket a katonai erőknek járó jogok illették volna meg, a szervezet jogállása pedig a Magyar Királyi Csendőrséggel lett volna azonos.

A határőrség szervezete őrsökből, alosztályokból és osztályokból állt volna. A határőr osztályok zászlóaljnak, a határőr alosztályok századnak, a határőr őrsök pedig szakasznak feleltek volna meg az elképzelés szerint. Összesen 22 zászlóalj felállítását tervezték 11 000 fővel. A határőr csapatok irányításával a katonai körlet-parancsnokságokon egy törzstisztet kívántak megbízni megfelelő segédszeméllyel .biztosításával.³⁵

A határőrséget azonban mégsem hozták létre. Szervezését a fővezérség azzal állította le, hogy „közvetlenül a békejavaslat végső megállapítása előtt, időszerűtlennek tartja egy külön határőrizeti testület megszervezését.”³⁶ A tervzet azonban nem vett teljes egészében kárba, mivel annak több elemét a vámőrség létrehozásakor, majd a határőrség kialakításakor hasznosították.³⁷

A magyar állam vezetése tehát jobbnak látta, ha — a békeszerződés létrejöttéig — visszatér a határőrizetben a Magyar Királyi Csendőrséghez. A Magyar Királyi Csendőrségnek ugyanis nem csupán a dualizmus időszakából származó határőrizeti tapasztalatai voltak. A Magyar Királyi Csendőrség egyes alakulatai — elsősorban a magyar-osztrák határ mentén — a Tanácsköztársaság bukását követően is láttak el határőrizeti szolgálatot a magyar nemzeti hadsereg alakulataival közösen.³⁸ **(I.sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Csendőrség 1920. januárjával kezdődően 1920. III. 31-el bezárólag vette át a határok őrzését. E feladatot két lépcsőben hajtották végre, először az északi, keleti és déli határszakaszokon szervezeték meg a csendőrségi határőrizetet, majd a nyugati határvonal őrzését is a többi határszakaszon már kialakított rendszerhez igazították.

A honvédelmi tárca a határőrizetet ellátó csendőrségek működési területét a határvonaltól (demarkációs vonaltól) számított 8-10 km-es sávban határozta meg. Első lépésként a társ fegyveres erők és testületek e területen állomásozó csapatait kellett felmérni, illetve azok létszámát és felszerelését a szükségletekhez igazítani. Ezzel párhuzamosan kezdték el a határőrizeti szolgálatot ellátó csendőrség szervezését. Az alapelv szerint olyan létszámú személyi állományt kellett a határookra irányítani, hogy azok „hézag nélkül” lezárhatók legyenek.³⁹

A határszéli csendőrség szervezeti felépítésének legkisebb eleme az őrs volt. Létszáma nyolc főnél kevesebb nem lehetett. Szükség esetében több határmenti őrsöt egy tiszt felügyelte alatt különítménybe lehetett összevonni. A határszéli csendőr őrsök megmaradtak a területileg illetékes szakasz-

illetve szárny-parancsnokság alárendeltségében, azonban szakmai felügyeletüket a kerület-parancsnokság törzsének egyik tisztje látta el egyéb feladatai mellett. Az úgynevezett határszéli csendőr tiszt kettős alárendeltségbe került, mivel a csendőr kerület-parancsnokán kívül egyben az illetékes katonai körlet-parancsnoknak is az alárendeltségébe tartozott.

Ez a megoldás nagyon hasonlított az 1912-ben a magyar-román és a magyar-szerb határon újjászervezett határszéli csendőrség struktúrájához.⁴⁰

Eltérő vonás volt azonban, hogy:

- nem alkalmaztak nyári őrsöket;
- a határőrizeti ügyekkel foglalkozó törzstiszteket nem helyezték ki a kerület törzséből, hanem annak szerves részeként a parancsnokság székhelyén működtek, sőt más feladataik végzése mellett látták el a határőrizeti teendőiket;
- a határszéli csendőrök szolgálati rendszere megegyezett az ország belsejében szolgálatot ellátókéval, speciális felszerelést nem rendszeresítettek a részükre;
- a Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatot ellátó része közvetlenül a katonai körlet-parancsnokságok felügyelete alá került;
- a határszéli csendőr tiszteknek „saját kémszolgálatot” kellett fenntartaniuk;
- a teljes határszéli csendőrség feladatát alkotta az irredenta mozgalmak elősegítése.⁴¹

Az új szervezeti felépítés létszámfejlesztést is igényelt. A létszámhiányt elsősorban az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrökből fedezték. Emellett szükségessé vált azonban az úgynevezett pótcsendőröknek a határra vezénylése is. A pótcsendőrök olyan legénységi állományú katonák voltak, akiket a katonai körlet-parancsnokságok megbízhatónak ítélték a csendőri szolgálatra. Őket átvezényelték a Magyar Királyi Csendőrséghez. A határőrizeti szolgálat erősítése érdekében katonai körlet-parancsnokságonként átlag 380 főt vezényeltek a Magyar Királyi Csendőrséghez. Ez alól csupán a budapesti katonai körletparancsnok volt kivétel. Innen mérsékeltebb — 100 főnyi erősítést — kellett biztosítani a határra.⁴²

Ez a határőrizeti struktúra a Magyar Királyi Vámőrség felállításáig működött, csupán a személyi állományt növelték jelentősen 1920. októberében.

Olyan erőkiejtést kívántak létrehozni a határokon, hogy általában minden kilométerre öt fő, a Duna mentén három fő, a szombathelyi parancsnoksághoz tartozó határszakaszhoz pedig nyolc- kilenc fő legénység jusson. Ez nem a konkrét szolgálatban lévők száma volt, hanem a határra vezényelteké. A határon tulajdonképpen mindig kevesebben láttak el szolgálatot. A pihenő, betegség és egyéb okok miatt a gyakorlati járőrsűrűség mérsékeltebb volt az eredeti létszám alapján feltételezhetőnél. A vezénylés során ügyeltek arra, hogy a haderő századainál ne maradjon 120-nál kevesebb puska. A határőr szolgálatra vezényelt honvédeknek kifogástalan ruházattal és fegyverzettel kellett rendelkezni. A felszerelést a honvédelmi tárca tartós használatra adta át a belügyi tárcának. Határőr szolgálatra csak teljes kiképzésben részesült és abszolút megbízható személyeket jelöltek ki lehetőleg olyanokat, akik a demarkációs vonalakon túlról származtak.

A személyi állomány létszámának növelése során nem csak a legénységet, hanem a tisztii állományt is bővítették. Több helyen különítményekké szervezték át az őrsöket. Az új tisztii beosztásokba olyan katonatiszteket vezényeltek, akiknek a békeidőszakból is voltak gyakorlati tapasztalataik.⁴³

A magyar-román határszakasz őrzésére a vezérkar főnöke külön intézkedést adott ki, mely szerint a határszéli csendőrség működési területének kezdete az úgynevezett határvonala széle, a semleges zónára való tekintet nélkül, a határ elzáró vonaltól 100 méternyi távolságra húzódják.⁴⁴

A vezérkar főnökének intézkedése konkrét határőrizeti kérdésben a legjobb kifejezője annak a ténynek, hogy a magyar határőrizet irányítása és felügyelete már a Tanácsköztársaság utáni időszak kezdetén átkerült a belügyi tárcától a haderőhöz. A határőrizetben résztvevő társ fegyveres erők és testületek mellett a határőrizeti erők döntő többségét alkotó csendőr alakulatok is a katonai körletparancsnokságok felügyelete alá kerültek.

Ez a modell hasonlított az első világháború előtti bolgár, román és szerb határőrizethez. Ezekben az országokban a határőrizeti erők döntő eleme katonai volt, kiegészülve a társ fegyveres erők és testületek határmenti szakfeladatokat ellátó részeivel.⁴⁵

A trianoni békediktátum létrejötte nyomán a magyar állam vezetése visszatért az önálló magyar határőrizeti testület létrehozásának gondolatához. A Magyar Királyi Vámőrség témája az 1921. I. 4-ei és az 1921. II. 16-ai minisztertanácsi ülések napirendjén szerepelt. A testület létrehozási folyamata során azonban ellentétek keletkeztek abban a tekintetben, hogy a Magyar Királyi Vámőrség — korabeli terminológia szerint — polgári fegyveres őrtestület, vagy pedig katonailag szervezett

fegyveres őrtestület legyen. A kettő között az alapvető különbséget az jelentette, hogy a polgári fegyveres őrtestületen belül a személyi állomány függelmi viszonyai nem voltak katonaiak, így a testület tagjai nem viseltek katonai rendfokozatot, illetve a legénység tagjai általában nem sorozott vagy toborzott állományúak voltak. A katonailag szervezett őrtestület viszont ennek az ellenkezőjét jelentette. Végül is több hónapos huzavona, levélváltások és megbeszélések nyomán a katonailag szervezett őrtestület koncepcióját képviselő álláspont vált valóra.⁴⁶

Az új határőrizeti rendvédelmi testület katonai jellegének a végleges eldöntésére 1921. V. 6-án a Magyar Királyi Honvédelmi minisztériumban megtartott értekezleten került sor.⁴⁷ Eredetileg 1921. VI. 1-vel tervezték azt, hogy a Magyar Királyi Vámőrség a határőrizeti szolgálatot átvegye.⁴⁸ Az új testület felállítása azonban a vártnál lassabban valósult meg. Így az 1921. VIII. 3-ai minisztertanácsi határozat nyomán⁴⁹ az 1921. VIII. 25-ei miniszterelnöki rendelettel⁵⁰ állították fel a testületet, amelynek a végrehajtására a pénzügyminiszter 1927. VIII. 25-én külön rendeletet bocsátott ki.⁵¹ A belügyminiszter 1921. VIII. 27-én rendeletben utasította az alárendeltségébe tartozó magyar határőrizeti alakulatokat — elsősorban a csendőr szervezeteket — hogy az őrzésükre bízott határszakaszokat adják át a határőrizeti szolgálat ellátására a továbbiakban hivatott Magyar Királyi Vámőrségnek.⁵² A Magyar Királyi Vámőrség pedig az országhatár egészére kiterjedően 1921. IX. 1-ei hatállyal kezdte el a működését.⁵³

A magyar fegyveres erőkről és testületekről 1921-ben, illetve 1922-ben törvények is születtek. Ezen törvényalkotási folyamatnak képezte a részét a vámőrségről és a pénzügyőrségről szóló törvény.⁵⁴

A Magyar királyi Vámőrség nyíltan a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium alárendeltségébe tartozott, ám rejtetten a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium felügyelete alatt állt. A pénzügyi tárcaánál a 20., majd a 19. főosztály felügyelte a testületet. A XIX. főosztály azonban csak névleg tartozott a pénzügyi tárca alá, valójában a honvédelmi tárca kikülönített részlegeként működött. A nem határvédelmi teendők irányítását itt végezték. A határvédelmi teendők irányításával pedig a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumon belül külön szervezeti egység foglalkozott. A Magyar Királyi Vámőrség felett a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka úgynevezett szemlejegot gyakorolt, de csak rejtetten. A főparancsnok a szemlejegot az úgynevezett vámőrségi szemlélő által gyakorolta. A honvéd vezérkar főnökének a hatáskörébe tartozott a testület tagjai katonai képzésének a felügyelete, amit a vegyesdandár-parancsnokságokon keresztül érvényesített. A vegyesdandár-parancsnokságok pedig jogosultak voltak a vámőr kerületek gazdasági ellenőrzésére.⁵⁵

A Magyar Királyi Vámőrség szervezeti felépítése négylépcsős volt. **(II.sz. melléklet)** A legkisebb szervezeti elem az őrs volt, amelyek hasonlóak voltak a csendőr őrsökhöz. Az őrsöket a legalacsonyabb szintű parancsnokságok a szakasz-parancsnokságok irányították. A szakasz-parancsnokságok tevékenységét pedig a kerület-parancsnokságok fogták össze. A szervezet csúcán pedig a Magyar Királyi Vámőrség felügyelősege állt. A testület működésének utolsó évében 151 őrsből, 54 szakasz- és 7 kerület-parancsnokságból, valamint a vámőr felügyelősegből állt. **(III.+IV.sz. melléklet)**

A vámőr kerületek határszakaszai megegyeztek a Magyar Királyi Honvédség vegyesdandárai működési területének a határszakaszaival.⁵⁶

A Magyar Királyi Vámőrség 4 000 fő körüli személyi állományának a létszáma mérsékeltnek tekinthető. A XX. század utolsó előtti évtizedében a rendszerváltás előtti határőrség létszáma például 18 000 fő körüli volt, míg a rendszerváltás utáni létszám 8 000-10 000 fő között mozgott. Mégis az 1920-as évek elején a Magyar Királyi Vámőrség viszonylag mérsékelt létszáma is nagy könnyebbséget jelentett a korabeli rendvédelem, illetve honvédelem számára.

A Magyar Királyi Vámőrség nyílt szervezetének a jogszabályokban rögzített alapfeladatát az országhatár őrzése alkotta.

A magyar határőrizet működési területét az országhatártól az ország belseje felé eső 10-15 kilométer széles területsáv képezte, e területsávban mozoghattak az államhatárt kishatárforgalmi útiokmánnyal átlépők is. A dualizmus időszakában — a Magyar Királyság útlevél-köteles határszakaszain — a határvonalat kishatárforgalmi átlépők a határ mindkét oldalán 40 kilométer széles sávban mozoghattak. A határőrizeti teendőket ellátó rendvédelmi testületek tagjai azonban szolgálati teendőiket döntően a határvonaltól számított 5 kilométer széles területsávban valósították meg.⁵⁷

Ezzel szemben a két világháború közötti időszakban a húszas években a Magyar Királyság a szomszédos országokkal bilaterális szerződéseket kötött, amelyekben általában a határvonal mindkét oldalán húzódó mintegy 10-15 kilométer széles területsávban határozták meg a kishatárforgalmi útiokmányok érvényességét. Egyben a határőrizeti feladatokat ellátó magyar rendvédelmi testületek működési területét is e sávban jelölte ki a központi államhatalom.⁵⁸

A korabeli magyar határőrizet terminus technicus a sávot — függetlenül attól, hogy a bilaterális szerződésben milyen nevekkal illették — nevezte határóvnek. A határóv is két sávból állt. Közvetlenül az államhatár mentén húzódott a kezdetben 500 méter, majd 100 méter széles sáv, melyet határsávnak neveztek. A határóv fennmaradó területének az elnevezése pedig határkerület volt.

A határsávban kizárólag a Magyar Királyi Vámőrségnek volt joga szolgálati tevékenységet kifejtetni. E területen a testület tagjai mindenkit igazoltathattak és utasíthattak, még a zárt rendben vonuló katonai alakulatokat is. A határsáv külső szélét a Magyar Királyi Vámőrség, a belső szélét pedig a Magyar Királyi Csendőrség határmenti csendőr őrséinek személyi állománya felügyelte.

A határóv határkerületi részében is látott el határőrizeti szolgálatot a Magyar Királyi Vámőrség, azonban e térségben már a rendvédelmi testületek — a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség — helyi alakulatainak a személyi állományával közösen. A határkerület, egyben a határóv belső szegélyét pedig a pénzügyőrség ellenőrizte. A határkerületben pedig a csendőrség, a pénzügyőrség, a rendőrség és a vámőrség nem csupán közösen járőrözött, illetve közös akciókat hajtott végre, hanem a határőrizetre tekintettel végezte az alapfeladatait is.⁵⁹ **(V.sz. melléklet)**

A Magyar Királyság államhatárát tehát — a határsáv, illetve a határkerület külső szélén, illetve a határóv belső szélén három lépcsőben őrizték. A tiltott határátlépések valószínűsíthető terepszakaszain és idejében pedig — elsősorban a határsávban és annak közelében — több vonalas határőrizetet valósítottak meg.

Emellett a határkerületben a csendőrség, a pénzügyőrség és a rendőrség fokozottan ellenőrizte a közlekedési vonalakat és csomópontokat, a megbúvársra alkalmas helyeket a települések kijárait stb.

A határóvbe történő áruszállítás az ország belsejéből nem volt teljesen szabad. Ez a gyakorlat a dualizmus időszakában teljesen ismeretlen volt. A trianoni békediktátum nyomán kialakult határhelyzet azonban melegágya volt a csempészség fejlődésének. Ennek a megelőzése és megakadályozása érdekében a határóvbe az ország belsejéből egyes árucikkeket csak külön engedéllyel lehetett szállítani. A határkerületből igyekeztek kitiltania azokat, akik a vámszabályokkal már összeütközésbe kerültek. A vámszabályokat nagyobb mértékben, vagy több ízben áthágókat úgynevezett vámjövédéki felügyelet alá helyezték. Ezek a személyek nem csupán a kishatárforgalomban nem vehettek részt, hanem a határóvben való kereskedéstől is tiltották őket. A pénzügyminiszter a határkerület azon részében, ahol a csempészség jelentékeny mértékben elharapódzott szigorításokat is elrendelhetett. Ilyen szigorítások voltak:

- a korlátozás alá eső árukat jegyzékekkel és igazolvánnyal lehetett szállítani;
- a tulajdonosok kötelezhetőek voltak arra, hogy a korlátozások alá eső árucikkeket — a vámhatóságok közegei által bármikor — megtekinthető helyen tartsák;
- a korlátozások alá eső áruk tekintetében a családi háztartásokban tartható mennyiséget a pénzügyminiszter — a család létszámát figyelembe véve — maximálhatta.⁶⁰

A Magyar Királyi Vámőrség a Magyar Királyság határainak az őrzését alapvetően járőrözéssel valósította meg. A járőrök döntő többségét az őrsők vezényelték. Két fő járőrfajtát alkalmaztak, az álló és a mozgó járőrt. A járőr szolgálatot általában kül- vagy végrehajtó-szolgálatnak nevezték, az épületen belüli szolgálatot pedig belszolgálatnak hívták. Az álló járőröket kezdetben állóőrség néven nevezték, a terminológia 1932-től változott. Az állóőrségek általában 2-8 fő, többnyire kettő, esetleg négy főből álltak. Az álló őrségek két fajtáját különböztették meg, az időszakos és az állandó őrségeket.

Az állandó és az állóőrségek számára pihenőházakat létesítettek. Ezeket alkalmassá tették arra, hogy az oda vezényelt járőrök megfelelő körülmények között elfogyaszthassák az ételmüket, alhasanak, tisztálkodhassanak, természetes szükségleteiket elvégezhesék. A pihenőházak rendszerét fokozatosan, a szolgálati tapasztalatok alapján építették ki.

Az állandó őrségek az év 12 hónapjának valamennyi napján üzemeltek. Itt a járőrök 24 órás váltással cserélődtek.

Az időszakos őrségek csak bizonyos időszakokban funkcionáltak, például a nyári mezei munkák alkalmával. Ezen időszakokban és helyeken többnyire 24 órás váltással cserélődött a járőr. Ezeket a helyeket — az exponált időszakokon kívül, illetve más időszakos őrségeknél — csupán a hónap egyes napjain, illetve egyes napszakokon volt járőr.

Az állójárőri szolgálatot azonban kombinálni lehetett a mozgó járőr portyázó járőri szolgálatával. A portyázó járőr a pihenés időszakában — melyet az őrs működési területén létesített pihenőházak egyikében töltött — minősült állóőrségnek. Ebben az időszakban a járőr tagjai felváltva pihentek, illetve örködték.

Háromnál több fős állóőrség esetében egy vagy több főt kikülönítve a pihenőház környékén, alkalmas helyeken hosszabb-rövidebb idejű figyellel bíztak meg. A mozgó járőr körébe a portyázó

járőrön kívül a nyomozó és az utast ellenőrző szolgálatok külszolgálati, valamint az ellenőrző járőr, továbbá a karhatalmi- illetve kísérő járőrök tartoztak.

A portyázó járőrök számára portyázási vázlatot is biztosítottak. Minden vámőr őr működési területén — a könnyebb tájékozódás elősegítése érdekében — úgynevezett vonatkozási pontok hálózatát jelölték ki a kiemelkedő tereptárgyakhoz kapcsolódva. A portyázási vázlaton a menetvonalat a vonatkozási pontok számaival jelölték, a portyázási vázlat tartalmazta még a menetidőt, a figyelési pontok helyét és idejét is.

A nyomozó szolgálat külszolgálati a nyomozó munkának az irodán kívül végzett részét jelentette.

Az utazást ellenőrző szolgálat külszolgálatán a határforgalom ellenőrzés fegyveres biztosítását értették, vagyis a határátkelőhely objektumának az őrzését és a határforgalom ellenőrzést végrehajtó személyek tevékenységének fegyveres biztosítását jelentette.

Az ellenőrző járőr az álló- és mozgó járőrök szolgálatellátását kísérte figyelemmel.

A karhatalmi járőrök a közrendet és közbiztonságot felügyelték, többnyire a határátkelőhelyek közvetlen környékén. Csak ritkán alkalmazták ezt a járőrfajtát, általában a csendőri erőkkel karöltve. A kísérő járőr árukat, illetve személyeket kísért. Erre többnyire ott került sor, ahol a rendőrség határszéli kirendeltségei, illetve a vámhivatalok, vagy azok bemondó őrsei nem a határvonalon helyezkedtek el.

A vámőr őr-parancsnokok a helyi körülmények figyelembe vételével határozták meg azt, hogy mikor, hol és milyen járőröket alkalmaznak. Erről saját hatáskörben döntöttek, egyben pedig ők is feleltek a járőrök helyes alkalmazásáért.

A járőrök teendőit úgynevezett járőr lapon rögzítették, amely tartalmazta a járőr feladatát, szolgálati helyét és idejét, menetvonalát. A járőrnap hátoldalán a járőr-parancsnok a szolgálatellátás során keletkezett eseményekről tett jelentést.⁶¹

A járőrök szolgálatuk jogszerű ellátása során bárkit és bármikor igazoltathattak. Átkutathatták a magánépületek le nem zárt épületrészeit. Alapos gyanú esetében pedig jogosultak voltak a lakosság előtt nyitva tartó épületek — bíróságok, korcsmák, templomok stb. — átkutatására, bár a kutatás tényét az épületben dolgozó szervezet, vagy szervezetek vezetőinek be kellett jelenteniük. Amennyiben a járőr látta, hogy az üldözött személy lezárt magánterületre szökött, oda is követhette. Lakások kutatását egyébként csak ügyészi hozzájárulással végezhettek.

A járőröknek joguk volt kényszerítő eszközt, illetve a fegyverüket is használni, továbbá bilincselést és motozást eszközölni. A Magyar Királyi Vámórség tagjaira ugyanazok a fegyverhasználati jogosultságok és kötelezettségek vonatkoztak, mint a Magyar Királyi Csendőrség tagjaira.

A járőrök racionális jogosultsággal rendelkeztek a határon áttévedőkkel szemben. Amennyiben a járőr-parancsnok úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az illető nem szándékosan, hanem véletlenül lépte át a határvonalat illetéktelenül, a járőrnek joga volt a személyt visszakísérni a határig és meggyőződni arról, hogy az illető valóban a túloldalon maradt. A járőrnek az eseményt csupán a járőrnapján kellett rögzítenie. A járőr az általa őrizetbe vett személyeket az vámőr őrre kísérte, ahol az őr-parancsnok azokat két tanú jelenlétében kihallgatta. A kihallgatás eredményétől függően pedig vagy szabadon engedte az őrizetbe vettek vagy letartóztatásba helyezte őket mint gyanúsítottakat. A letartóztatásokra az előjáró parancsnokságtól távbeszélő készüléken keresztül engedélyt kellett kérni. A vámőr őrökön huzamos ideig nem tarthattak fogva személyeket. Ezért abban az esetben, ha a letartóztatott illetőt nem tudták az előjáró parancsnokságra szállítani a legközelebbi helyi rendőri vagy csendőri szervnek adták át.

A Magyar Királyi Vámórség határőrizeti teendőinek eredményes megvalósítása érdekében hármas feladatrendszer hoztak létre. E feladatok voltak:

- határesemények számontartása, megfigyelése, felderítése;
- a jogtalan határátlépések megakadályozása;
- a „végek” rendjének és biztonságának fenntartása, megvédése.

A határőrizetnek tehát a jogtalan határátlépések megakadályozása mellett fel kellett lépnie az egyéb bűncselekményeket elkövetőkkel szemben is. Ebből fakadóan a határ mentén szoros együttműködés alakult ki a társ magyar rendfenntartó testületekkel.⁶²

A közrend és a közbiztonság fenntartásában való részvétel egyben kedvező helyzetet teremtett a határ őrzéséhez is.

A határ őrzését végrehajtó Magyar Királyi Vámórség hármas feladatrendszerének lényeges részét alkotta a határesemények számontartás, megfigyelése, felfedése. A határesemények fogalmkörébe tartozott:

- az idegenjogsértés;

- a határzár;
- és a határmenti üzemek.

Idegenjogsértésnek azokat a cselekményeket tekintették, amelyeket a szomszédos államok hatóságai, állampolgárai vagy lakói a saját területükön a trianoni határ mentén magyar honossal, vagy magyar ingatlannal szemben annak veszélyére, kárára követték el. Ezen eseteket a magyar határőrző szervezet jegyzőkönyvbe foglalta, gyűjtötte és az irányító minisztériumhoz továbbította.

A határzár magában foglalta az államhatár egy szakaszán az átkelés tilalmát, melyet a nemzetközi jog is elismert. Határzárát magyar és a szomszédos ország részéről is bevezethettek. A határmenti üzemek fogalom körébe az elcsatolt területekről kiinduló és honi területeken elkövetett olyan cselekmények tartoztak, amelyek a magyar állam politikai, gazdasági, katonai és egyéb érdekeit sértették.

A határesemények körébe tartozó cselekmények elkövetői magánszemélyek és a szomszédos országok hatóságai is lehettek. A törvény a jogtalan határátlépést is büntette. Jogtalan határátlépésnek tekintették, ha utiokmány nélkül vagy szabálytalanul kiállított, illetve érvénytelen utiokmánnyal lépték át a határt. A jogtalan határátlépés fogalma később kiegészült az erőszakos határátlépés elkövetési magatartással, amelyet fegyveresen vagy anélkül bármely közlekedési eszközzel lehetett megvalósítani.

A határőrzéshez tartoztak a határepizódokkal kapcsolatos intézkedések is. A vámőr őrsparancsnokok saját hatáskörükben rendezhették — a túoldalali határőrizeti szervezetekkel közösen — a határepizódokat. Ide tartozott:

- a sértő vagy ártó szándék nélkül leadott lövés, ha az sérülést nem okozott;
- az áttévedt állatok visszaszolgáltatása;
- a lefoglalt és zár alól feloldott tárgyak visszaszolgáltatása;
- a határőr őr közegek által nem szándékosan elkövetett határátlépések;
- a határőr közegek ellen felmerült kisebb panaszok.⁶³

A Magyar Királyi Vámőrség szolgálati szabályzatában rögzített nyílt feladatait a testület nyílt szervezetébe tartozó személyi állomány hajtotta végre. A nyílt szervezet keretében foglalkoztatott mintegy 4 500 fő csapatállományhoz tartozó személy teljesített fegyveres szolgálatot. Emellett az úgynevezett közigazgatási állományba tartozó testületi tagoknak a száma — akik nem láthattak el fegyveres szolgálatot — nem haladhatta meg az 1 250 főt.⁶⁴ Ezt a létszámot — elsősorban a fegyveres szolgálatot ellátókat — a trianoni békediktátum miatt a Magyar Királyi Honvédségtől átvett katonákkal töltötték fel.⁶⁵

A Magyar Királyi Vámőrség szervezetét a Magyar Királyi Csendőrség mintájára állították fel. Ezt a létrehozás során több ízben is kinyilvánították. Ebből fakadóan a Magyar Királyi Vámőrség is katonailag szervezet örtestületként jött létre, ahol azon testületi tagok, akik fegyveres szolgálatot láttak el, személyükben katonának minősültek. A személyi állomány alá- fölérendeltségi viszonyai katonaiak voltak. Katonai rendfokozatot viseltek. A Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Vámőrség közötti katonai állományú személyekre kiterjedő vezénylések, illetve áthelyezések esetében a katonák magukkal „vitték” a rangjukat is. Mivel a várakozási idők a katonai rangok esetében azonosak voltak, így senkinek sem okozhatott előnyt, illetve hátrányt az áthelyezés. A Magyar Királyi Vámőrség — a Magyar Királyi Honvédség fegyvernemeihez hasonlóan — testületi „csapatjelvényvel” is rendelkezett, amely kiterjesztett szárnyú, a karmai között kardot tartó turulmadár volt.

A trianoni békediktátum fegyverkorlátozásai azonban kizárólag a hadifegyverekre vonatkoztak. A Magyar Királyi Vámőrség személyi állományába tartozók ebből fakadóan korlátozás nélkül felszerelhetők voltak a nem hadifegyver kategóriába tartozó fegyverrel. Pisztolyok esetében például nem minősült hadifegyvernek a 10 cm-nél rövidebb csövű pisztoly, bár — a cső hosszától függetlenül — a 9 mm-et elérő, vagy azt meghaladó ürméretű pisztolyokat is a hadifegyverek közé sorolták. A 6,5 mm, vagy annál kisebb kaliberű pisztolyt viszont a csőhossztól függetlenül nem tekintették hadifegyvernek. A szálfegyverekre sem terjedt ki a trianoni békediktátum korlátozása.⁶⁶

A Magyar Királyi Vámőrségnél nem csupán a rangrendszer, hanem az egyenruházat is azonos volt a Magyar Királyi Honvédségnél rendszeresítettel. A Magyar Királyi Vámőrség személyi állománya számára főveggként tiszti-sapkát és Bocskay-sapkát rendszeresítettek. A vámőrségi zubbony, nadrág, lábbeli és köpeny pedig anyagában, szabásában és színében egyaránt megegyezett a honvédségnél rendszeresítettel. Egyedüli eltérés volt, hogy a Magyar Királyi Vámőrség személyi állománya számára főveggként még kalapot is rendszeresítettek. A Magyar Királyi Vámőrség közigazgatási állomány-csoportba tartozó tagjai részére 1928. VI. 8-áig nem rendszeresítettek egyenruhát. Ezt követően azonban a részükre is előírták az egyenruhaviselési kötelezettséget a szolgálati feladataik teljesítésének

az idejére. A vámőr tisztviselők azonban zubbonyukon vállszinórt nem viselhetek. A Magyar Királyi Vámórség közigazgatási állományba tartozó tagjai zubbonyuk gallérján pedig nem csillagot, hanem arany vagy ezüst színű csillagrózsácskát viseltek a közigazgatási rangjuknak megfelelően.⁶⁷

A Magyar Királyi Vámórség személyi állományának legénységi állománycsoportba tartozó tagjaira ugyanúgy vonatkozott a sorozási tilalom, mint a honvédekre. Az úgynevezett kényszer-toborzás (álcázott sorozás) módszerét pedig — a Magyar Királyi Honvédséghez hasonlóan — a Magyar Királyi Vámórségnél is alkalmazták.

A Magyar Királyi Vámórség személyi állományát ugyanazok a juttatások és ellátmány illette meg, mint a Magyar Királyi Honvédség tagjait.⁶⁸

A Magyar Királyi Vámórség legénységi és altiszti karát vámőr kerületenként szervezett három-négy hónapos tanfolyamokon készítették fel a szolgálati feladataik eredményes ellátására. A legénységi és az altiszti tanfolyamok tananyaga egymásra épült. A vámórségi tisztek számára pedig — három éves időtartammal — tisztképző intézményt hoztak létre, ahová érettségi vizsgával és az alkalmassági vizsgán való megfelelés nyomán lehetett bekerülni. Ezek a tisztképző intézmények azonban nem csupán a vámőr tisztek utánpótlására voltak hivatottak. Lényegében a trianoni békediktátum katonai szakember pótlást korlátozó intézkedéseinek a kijátszása érdekében állították fel ezen oktatási intézményeket Pécsen és Egerben. A nagy gazdasági világválság hatásaként azonban ezen képzési intézményeket megszüntették. Az 1929-ben Egerben létrehozott intézmény teendőit már 1930-ban átvette az 1928-ban Pécsen felállított tanintézet. A Magyar Királyi Zrínyi Miklós Akadémia nevet viselő pécsi tanintézet is beolvadt azonban 1931-ben a Ludovika Akadémiába.⁶⁹

A Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság Magyarországon a helyszíni ellenőrzést 1927. IV. 1-ei hatállyal — a Nagykövetek Tanácsának 1927. III. 26-ai határozatában foglaltaknak megfelelően — megszüntette. Ennek nyomán a magyar kormányok számára nagyobb mozgástér nyílt a haza védelmének megszervezésére. A Magyar Királyi Vámórséget — a határőrizeti feladatai meghagyásával — fokozatosan olyan szervezetté alakították át, amely a határ biztosítási teendők végzésére is alkalmas. Ekkor jöhettek létre azok a feltételek, amelyek — már a Magyar Királyi Határórség időszakában — létrehozhatták azt a helyzetet, hogy a magyar haderő ezredei közül minden harmadik a határőrizeti testület rejtésében működött. Amint egy fél évtizedes fokozatos átszervezés nyomán a testület elnevezését Magyar Királyi Vámórségről 1932. X. 1-től Magyar Királyi Határórségre változtatták.⁷⁰

Jegyzetek:

- ¹ 6200/1921.ME.r. ; 114 440/1921.PM.r.
- ² HIM.HL HM.eln. I.o. 1931/118220.sz. 64/a-f. mellékletek.
- ³ ÁDÁM
- ⁴ ORMOS
- ⁵ ÁDÁM : op.cit.
- ⁶ RAFFAY
- ⁷ GÁSPÁR — PARÁDI
- ⁸ CLAUSEWITZ
- ⁹ PARÁDI — SUBA — VEDŐ
- ¹⁰ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.*
- ¹¹ PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai.
- ¹² 1922/VIII.tc. ; 1922/XIV.tc.
- ¹³ 6200/1921.ME.r. : op.cit. ; 8270/1923.ME.r.
- ¹⁴ PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között.
- ¹⁵ A Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság katonai bizottsága a magyarországi működését 1927. III. 31-én fejezte be.
- ¹⁶ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.*
- ¹⁷ PARÁDI: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban.
- ¹⁸ BENCSEK
- ¹⁹ PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között.
- ²⁰ KISS
- ²¹ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* : op.cit. : 14.p.
- ²² 1921/XXXIII.tc.
- ²³ PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.*
- ²⁴ PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.
- ²⁵ A dualizmus időszakában a Magyar Királyság államhatárain fegyveres határőrizeti szolgálat teljesítésében kizárólag rendvédelmi testületek vettek részt. Nevezetesen:

- határrendőr	=	480 fő
- határszéli csendőr	=	1357 fő

- pénzügyőr = 549 fő

Összesen: 2384 fő

PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* : op.cit. : 17.p.

²⁶ A Magyar Nemzeti Hadsereg létrejött 1919. VI. 9-hez köthető, amikor HORTHY Miklós altengernagy — a gróf KÁROLYI Gyula által vezetett első szegedi kormány (1919. V. 30. – 1919. VII. 12.) hadügyminisztere — felhívást bocsátott ki a Magyar Nemzeti Hadsereg felállításáról, melyet a kormány 1919.VI. 10-én azzal erősített meg, hogy rendeletet alkotott a Magyar Nemzeti Hadsereg szervezéséről. Ezt a haderőt keresztelte át 1920. IV. 1-én Magyar Királyi Nemzeti Hadseregre Soós Károly gyalogsági tábornok honvédelmi miniszter azzal a rendeletével, melyben minden magyar katonai szervezet számára előírta, hogy az elnevezésében a magyar királyi előtagot használja. Végül pedig 1922. I. 4-én BELITSKA Sándor gyalogsági tábornok honvédelmi miniszter 1922. I. 1-ig visszamenőleges hatállyal — a magyar haderő átszervezéséről szóló rendeletében — a nemzeti véderő nevét ismét Magyar Királyi Honvédségre változtatta.

SUBA

²⁷ HIM.HL. 1920/8289.sz. miniszterelnöki iratok.

²⁸ HIM.HL. 1921/9324.sz. HM. elnöki BM csendőrségi osztály jelentése a HM-nek.

²⁹ HIM.HL. 1919/79 749.sz. BM. rendelkezés.

³⁰ BORBÉLY — KAPY : 452-456.p.

³¹ HIM.HL. 1920/14 403.sz. szigorúan bizalmas PM. utasítása a pénzügyőrségre vonatkozóan.

³² Loc.cit.

³³ - 1919. XI. 3-án a Magyar Nemzeti Hadsereg létszáma 56 000 fő volt, közülük 34 000 fő tartozott az úgynevezett csendőr alakulásokhoz, amely a karhatalom korabeli elnevezése volt.

- 1920 szeptemberében a 144 280 fős magyar haderő 19,8%-át alkották a csendőr alakulások.

- A Magyar nemzeti Hadseregnek, majd a Magyar Királyi Nemzeti Hadseregnek azonban voltak a határőrizeti feladatok ellátása céljából létrehozott alakulatai is. Ezen alakulatokat kezdetben határrendőr, majd határcsendőr, később pedig határőr jelzővel illették. Nem alkottak azonban önálló rendvédelmi testületet, hanem a véderő alakulatai voltak.

SUBA : op.cit.

³⁴ HIM.HL. 1921/10 006.sz. HM. elnöki tervezet a határőrség felállítására.

³⁵ Loc.cit.

³⁶ HIM.HL. 1921/11 125.sz. HM. elnöki tervezet.

³⁷ PARÁDI: *A magyar határőrizet 1867-1945.*

³⁸ HIM.HL. 1920/1330.sz. HM. elnöki a fővezérség átirata a HM-nek.

³⁹ HIM.HL. 1920/1259.sz. HM. elnöki szigorúan bizalmas HM. utasítás a Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálatára vonatkozóan.

⁴⁰ PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* : op.cit. : 22-29.p.

⁴¹ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* : op.cit. : 25-26.p.

⁴² HIM.HL. 1920/1 259.sz. HM. elnöki.

⁴³ Loc.cit.

⁴⁴ HIM.HL. 1920/13 643.sz. VKF. 3. számú intézkedése a román-magyar határszakaszon a határőrizetre vonatkozóan.

⁴⁵ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* : op.cit. : 119-126.p.

⁴⁶ HIM.HL. 1921/28 751.sz. HM. elnöki.

⁴⁷ KISS : op.cit. : 15.p.

⁴⁸ Loc.cit.

⁴⁹ Loc.cit. : 16.p.

⁵⁰ 6 200/1921.ME.r. : op.cit.

⁵¹ 114 440/1921.PM.r. : op.cit.

⁵² KISS : op.cit.

⁵³ Loc.cit.

⁵⁴ 1922/VIII.tc. : op.cit.

⁵⁵ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* : op.cit. : 73-85.p.

⁵⁶ Loc.cit.

⁵⁷ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* : op.cit. : 29-34.p. + 98-103.p. ; PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* : op.cit. : 30-45.p.

⁵⁸ A Magyar Királyság, valamint az Osztrák és a Csehszlovák Köztársaság, illetve a Román és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság között 1926. VII. 14-én, 1928. XI. 14-én és 1927. VIII. 26-án továbbá 1927. VII. 14-én írták alá azokat a szerződéseket, amelyek a kihatárforgalom számára a területeket kijelölték.

⁵⁹ PARÁDI: *A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a II. világháborúig.*

⁶⁰ 1924/XIX.tc. ; PARÁDI: *Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban.* : op.cit.

⁶¹ HSZU.

⁶² Loc.cit.

⁶³ Loc.cit.

⁶⁴ HIM.HL. 1931/108 220.sz. HM. elnöki.

⁶⁵ 114 440/1921.PM.r. : op.cit.

⁶⁶ 1922/XI.tc. ; 1927/VII.tc.

⁶⁷ KISS : op.cit. : 30.p.

⁶⁸ PARÁDI: *A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.*

⁶⁹ RADA ; KISS : op.cit. : 21-22.p.

⁷⁰ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* : op.cit. : 76.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- ÁDÁM — ÁDÁM Magdolna: *A kisantant és Európa 1920-1929*. Budapest, 1989, Akadémia Kiadó. 279 p. HU-ISBN 963 05 4999 9.
- BENCSIK — BENCSIK Péter: *A magyar útiokmányok története 1867-1945*. Budapest, 2003, Tipico Design. 179 p. HU-ISBN 963 76 2333 7.
- BORBÉLY — KAPY — BORBÉLY Zoltán — KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és könyvkiadó Vállalat. I-II.köt. 594 p.
- CLAUSEWITZ — CLAUSEWITZ Karl von: *Vom Kriege*. [A háborúról.] Ford.: HAZAI Samu. Budapest, 1917², Atheneum. 586 p.
- KISS — KISS István Géza: *A Magyar Királyi Vámőrség története*. Budapest, 1996, Viva Média. 63 p. HU-ISBN — /Tanulmányok, 2./ HU-ISSN —
- ORMOS — ORMOS Mária: *Padovától trianonig 1918-1920*. Budapest, 1984², Kossuth. 451 p. HU-ISBN 963 09 2405 6.
- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség. 132 p. HU-ISBN —
- PARÁDI — SUBA — VEDŐ — PARÁDI József — SUBA János — VEDŐ Attila: *A magyar-román határ és őrzése 1881-1918*. Budapest, 2011, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 138 p. HU-ISBN 978 963 08 1708 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 1./ HU-ISSN 2062-8447.
- RADA — RADA Tibor: *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története 1830-1945*. Budapest-Calgary, 1998, BĀNKUTY Géza – Gálos Nyomdász Kft. 810 p. HU-ISBN 963 85 7643 XÖ.
- RAFFAY — RAFFAY Ernő: *Magyar tragédia. Trianon 75 éve*. Budapest, 1996², Püski Kiadó. 233 p. HU-ISBN 963 90 4007 X.

TANULMÁNYOK

- GÁSPÁR — PARÁDI — GÁSPÁR László — PARÁDI József: A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete a trianoni békeszerződésig 1919.VIII.7. – 1920.VI.4. *ZMKA Akadémiai Közlemények*, XXXIII.évf. (1990) 167.sz. 87-100.p. HU-ISSN 1218-5507.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. — PARÁDI József: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, III.évf. (1994) 2.sz. 84-126.p. HU-ISSN 1216-5018.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. — PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *RTF Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN —
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 64-75.p. HU-ISSN 1216-6774. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar határőrizet 1867-1945. — PARÁDI József: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, V.évf. (1997) 1.sz. Különszám. 11-35.p. HU-ISSN —
- PARÁDI: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a II. világháborúig. — PARÁDI József: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a II. világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII.évf. (2007) 15.sz. 125-138.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. augusztus 27-én a szlovéniai Lendván hangzott el a Hajnal István Kör által szervezett tudományos konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV.évf. (2008) 17.sz. 57-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 14-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA — SUBA János: „Csendőralakulások” a Magyar Nemzeti Hadseregben, majd a Magyar Királyi Nemzeti Hadseregben 1919-1921. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 164-178.p. HU-ISSN 1216-6774.

KÉZIRATOK

- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Kézirat. Budapest, 1984. 138 p. + 24 p. melléklet.
- PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet.

SZABÁLYZATOK

- HSZU. — *Határszolgálati utasítás a Magyar Királyi Vámőrség számára.* Budapest, 1925, Pénzügyminisztérium.

LEVÉL- IRAT ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- HIM.HL. — Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár.

JOGSZABÁLYOK

- 1921/XXXIII.tc. — 1921/XXXIII.tc. az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Britt Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján Trianonban kötött békeszerződés beczikkelyezéséről.
- 1922/VIII.tc. — 1922/VIII.tc. a Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1922/XI.tc. — 1922/XI.tc. a trianoni békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról.
- 1922/XIV.tc. — 1922/XIV.tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszámáról, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1924/XIX.tc. — 1924/XIX.tc. a vámjog szabályozásáról.
- 1927/VII.tc. — 1927/VII.tc. a trianoni békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922/XI.tc. I. fejezete némely rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról.
- 8270/1923.ME.r. — 8270/1923. (XI. 23.) ME.r. a folyamrendszet gyakorlásáról és a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszáma kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922/XIV.tc. végrehajtásáról. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LVII.évf. (1923) I.füzet. 335-340.p.
- 6200/1921.ME.r. — 6200/1921. (VIII. 25.) ME.r. Vámőrség létesítéséről. *Magyarországi Rendeleték Tára*. LV.évf. (1921) I.füzet. 223-232.p.
- 114 440/1921.PM.r. — 114 440/1921. (VIII.25.) PM.r. A vámőrség létesítéséről szóló 6.200/1921. M. E. számú kormányrendelet végrehajtásáról. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LV.évf. (1922) I.füzet. 1594-1623.p.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Csendőrség által 1920-ban a határőrizeti szolgálat teljesítése érdekében átvett erők.

II.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Vámőrség szervezeti felépítése.

III.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Állami Rendőrség határforgalom ellenőrző szervezeti egységeinek 1923. évi disszlokáció-jegyzéke.

IV.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Vámőrség 1927. évi disszlokáció-jegyzéke az utazást ellenőrző állomások nélkül.

V.sz. melléklet.

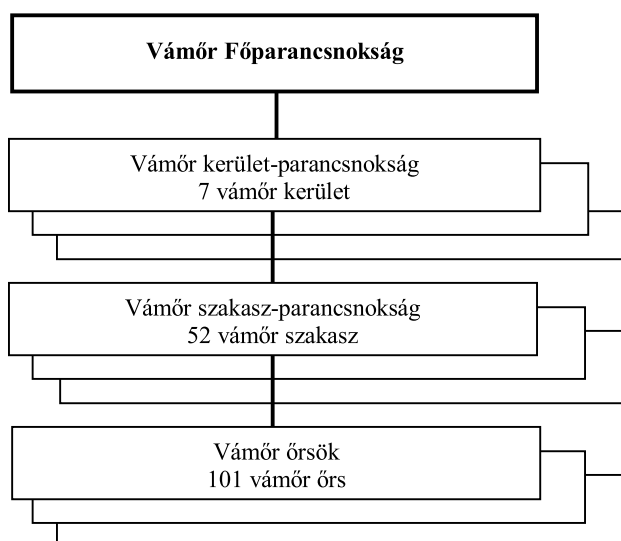
A határöv.

**A Magyar Királyi Csendőrség által
1920-ban a határőrizeti szolgálat teljesítése érdekében átvett erők.**

Katonai Körlet- parancsnokságok	Budapesti 170 km	Székesfehérvári 75 km	Szombathelyi 380 km	Kaposvári 180 km	Szegedi 260 km	Debreceni 360 km	Miskolci 190 km	Összesen 1 615 km
	a katonai körletek ideiglenes határszakaszai — kerekített érték							
Hivatásos csendőr	160	60	205	180	450	590	230	1 875
Pótcsendőr	200	90	—	200	650	210	260	1 610
Vezénylendő pótcsendőr	440	80	—	520	200	1 000	360	2 600
Határőr zászlóaljbeli legénység	—	—	3 240	—	—	—	—	3 240
Összesen	800	230	3 445	900	1 300	1 800	850	9 325

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés. (MTA). Kézirat. Budapest, II.köt. 270.p.

A Magyar Királyi Vámőrség szervezeti felépítése.

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés. (MTA). Kézirat. Budapest, 73-85.p.

**A Magyar Királyi Vámórség és a Magyar Királyi Állami Rendórség
határforgalom ellenőrző szervezeti egységeinek 1923. évi disszlokáció-jegyzéke.**

A Magyar Királyi vámórség utazás ellenőrző állomásai	A Magyar Királyi Állami Rendórség határszéli kirendeltségei
1 Drégelypalánk	1 Bánréve
2 Esztergom	2 Hidasnémeti
3 Ipolytarnóc	3 Tornanádaska
4 Nógrádszakál	4 Zemplénagrád
5 Salgótarján	5 Apátfalva
6 Szob	6 Battonya
7 Vámosmikola	7 Elek
8 Bánréve	8 Érsekcsanád
9 Hidasnémeti	9 Jánoshalma
10 Sátoraljaújhely	10 Kiskundorozsma
11 Tornanádaska	11 Kisszállás
12 Zempélénagárd	12 Lökösháza
13 Nyírábrány	13 Orosháza
14 Záhony	14 Gyékényes
15 Nagyecsed	15 Püspöknádasd
16 Barabás	16 Sásd
17 Csenger	17 Németlad
18 Apátfalva	
19 Battonya	
20 Elek	
21 Érsekcsanád	
22 Jánoshalma	
23 Kisszállás	
24 Lökösháza	
25 Kétegyháza	
26 Szeged	
27 Babocsa	
28 Bakoca-bodisa	
29 Decs	
30 Erdősokonya	
31 Gyékényes	
32 Movágy	
33 Mozsgó	
34 Szulok	
35 Dávidháza	
36 Gyanafalva	
37 Királyhida	
38 Lajtaújfalu	
39 Murakresztúr	
40 Pinkafő	
41 Rédics	
42 Savanyúkút	
43 Gönyű	
44 Győr	
45 Komárom	

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés. (MTA). Kézirat. Budapest, 273-274.p.

A Magyar Királyi Vámórség 1927. évi disszlokáció-jegyzéke az utazást ellenőrző állomások nélkül.
Vámőr felügyelőség a székesfővárosban

I. Budapesti Vámőr Kerület (5 vámőr szakasz-parancsnokság és 12 vámőr őrs)	
I/1. Salgótarjáni Szakasz-parancsnokság	I/1.-1. Alsóutaspusztai Őrs I/1.-2. Rónabányai Őrs I/1.-3. Karancsberényi Őrs
I/2. Ipolytarnóczyi Szakasz-parancsnokság	I/2.-1. Nógrádszakáli Őrs I/2.-2. Szécsényi Őrs I/2.-3. Hugyagi Őrs
I/3. Dejtári Szakasz-parancsnokság	I/3.-1. Balassagyarmati Őrs I/3.-2. Drégelypalánki Őrs
I/4. Vámosmikolai Szakasz-parancsnokság	I/4.-1. Kemncei Őrs I/4.-2. Letkési Őrs I/4.-3. Szobi Őrs
I/5. Eszergomi Szakasz-parancsnokság	I/5.-1. Piszkei Őrs
II. Győri Vámőr Kerület (5 vámőr szakasz-parancsnokság és 7 vámőr őrs)	
II/1. Komáromi Szakasz-parancsnokság	II/1-1. Almásfüzitői Őrs
II/2. Gönyői Szakasz-parancsnokság	II/2.-1. Nagybajcsi Őrs
II/3. Püski Szakasz-parancsnokság	II/3.-1. Asványi Őrs
II/4. Rajkai Szakasz-parancsnokság	II/4.-1. Dunakiliti Őrs II/4.-2. Horvátjárdai Őrs
II/5. Mosonszentjános Szakasz-parancsnokság	II/5.-1. Hegyeshalmi Őrs II/5.-2. Albertkámépusztai Őrs
III. Szombathelyi Vámőr Kerület (9 vámőr szakasz-parancsnokság és 26 vámőr őrs)	
III/1. Soproni Szakasz-parancsnokság	III/1.-1. Fertőrákosi Őrs III/1.-2. Ágfalvai Őrs III/1.-4. Brennbergbányai Őrs III/1.-4. Harkai Őrs
III/2. Nagycenki Szakasz-parancsnokság	III/2.-1. Mexikópusztai Őrs III/2.-2. Kövesdi Őrs
III/3. Csepregi Szakasz-parancsnokság	III/3.-1. Undi Őrs III/3.-2. Répcevisi Őrs III/3.-3. Horvátzsidányi Őrs
III/4. Szombathelyi Szakasz-parancsnokság	III/4.-1. Kőszegi Őrs III/4.-2. Bozsoki Őrs III/4.-3. Bucsui Őrs III/4.-4. Pornóapáti Őrs
III/5. Kőrmendi Szakasz-parancsnokság	III/5.-1. Szentpéterfai Őrs III/5.-2. Pinkaminszenti Őrs III/5.-3. Taródfai Őrs
III/6. Szentgodhardi Szakasz-parancsnokság	III/6.-1. Vasszentmihályi Őrs III/6.-2. Alsósözlnöki Őrs III/6.-3. Apátistvánfalvai Őrs
III/7. Óriszentpéteri Szakasz-parancsnokság	III/7.-1. Dávidházi Őrs III/7.-2. Szentgyörgyvölgyi Őrs
III/8. Rédcisi Szakasz-parancsnokság	III/8.-1. Nemesnépi Őrs III/8.-2. Lendvaujfalvai Őrs
III/9. Murakeresztúri Szakasz-parancsnokság	III/9.-1. Szemenyei Őrs III/9.-2. Letenyi Őrs III/9.-3. Tóthszerdai Őrs
IV. Kaposvári Vámőr Kerület (6 vámőr szakasz-parancsnokság és 15 vámőr őrs)	
IV/1. Gyékényesi Szakasz-parancsnokság	IV/1.-1. Kakonyapusztai Őrs IV/1.-2. Berzencei Őrs
IV/2. Barcsi Szakasz-parancsnokság	IV/2.-1. Vízvári Őrs IV/2.-2. Babocsa Őrs
IV/3. Sellyei Szakasz-parancsnokság	IV/3.-1. Karancsevicapusztai Őrs IV/3.-2. Drávasztári Őrs IV/3.-3. Lajospusztai Őrs IV/3.-4. Darócihalmi Őrs
IV/4. Siklósi Szakasz-parancsnokság	IV/4.-1. Kemesi Őrs IV/4.-2. Drávaszabolcsi Őrs IV/4.-3. Old Őrs
IV/5. Magyabolji Szakasz-parancsnokság	IV/5.-1. Beremendi Őrs IV/5.-2. Mocskai Őrs IV/5.-3. Saroki Őrs
IV/6. Mohács Szakasz-parancsnokság	IV/6.-1. Udvari Őrs
V. Szegedi Vámőr Kerület (9 vámőr szakasz-parancsnokság és 16 vámőr őrs)	
V/1. Garai Szakasz-parancsnokság	V/1.-1. Karapancsaerdői Őrs V/1.-2. Hercegszántói Őrs
V/2. Madarasi Szakasz-parancsnokság	V/2.-1. Katymári Őrs V/2.-2. Kunbajai Őrs
V/3. Kelebiai Szakasz-parancsnokság	V/3.-1. Csikériai Őrs V/3.-2. Tompai Őrs
V/4. Rőszkei Szakasz-parancsnokság	V/4.-1. Bokortanyai Őrs V/4.-2. Gáltanyai Őrs

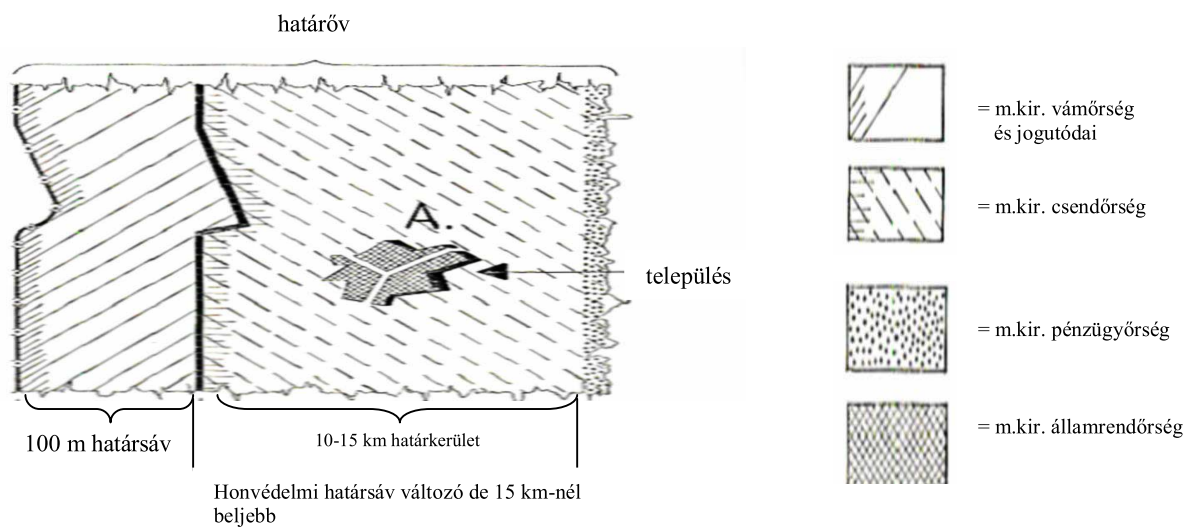
V/5. Szőregi Szakasz-parancsnokság	V/5.-1. Kübekházi Őrs V/5.-2. Kiszombori Őrs
V/6. Magyarcsanádi Szakasz-parancsnokság	V/6.-1. Csanádpalotai Őrs
V/7. Battonyai Szakasz-parancsnokság	V/7.-1. 43-as majori Őrs
V/8. Kevermesi Szakasz-parancsnokság	V/8.-1. Dombegyházi Őrs V/8.-2. Brédamajori Őrs
V/9. Kevermesi Szakasz-parancsnokság	V/9.-1. Eleki Őrs V/9.-2. Dénesmajori Őrs
VI. Debreceni Vámör Kerület (11 vámör szakasz-parancsnokság és 16 vámör őr)	
VI/1. Sarkadi Szakasz-parancsnokság	VI/1.-1. Kőtegyáni Őrs VI/1.-2. Méhkeréki Őrs
VI/2. Biharugrai Szakasz-parancsnokság	VI/2.-1. Mezőgyáni Őrs VI/2.-2. Körösszegapáti Őrs
VI/3. Biharkeresztesi Szakasz-parancsnokság	VI/3.-1. Nagykereki Őrs
VI/4. Nagylétai Szakasz-parancsnokság	VI/4.-1. Pocsaji Őrs VI/4.-2. Álmosdi Őrs
VI/5. Nyírábrányi Szakasz-parancsnokság	VI/5.-1. Bagaméri Őrs
VI/6. Nyírbételeki Szakasz-parancsnokság	VI/6.-1. Katzanyai Őrs
VI/7. Merki Szakasz-parancsnokság	VI/7.-1. Merki Őrs
VI/8. Csengeri Szakasz-parancsnokság	VI/8.-1. Gacsaji Őrs VI/8.-2. Kismódosi Őrs
VI/9. Tiszabecsi Szakasz-parancsnokság	VI/9.-1. Magosligeti Őrs VI/9.-2. Szaatmárcsekei Őrs
VI/10. Csabodai Szakasz-parancsnokság	VI/10.-1. Csabodai Őrs
VI/11. Mándok Szakasz-parancsnokság	VI/11.-1. Nagylónyai Őrs
VII. Miskolci Vámör Kerület (7 vámör szakasz-parancsnokság és 11 vámör őr)	
VII/1. Ricsei Szakasz-parancsnokság	VII/1.-1. Zemplénagárdi Őrs VII/1.-2. Pácinai Őrs
VII/2. Sátoraljaújhelyi Szakasz-parancsnokság	VII/2.-1. Vilyi Őrs
VII/3. Hidasnémeti Szakasz-parancsnokság	VII/3.-1. Hollóházai Őrs
VII/4. Krasznokvajdai Szakasz-parancsnokság	VII/4.-1. Szemerei Őrs VII/4.-2. Tornaszentjakabi Őrs
VII/5. Tornanádaskai Szakasz-parancsnokság	VII/5.-1. Szögligeti Őrs VII/5.-2. Agteleki Őrs
VII/6. Bánrévei Szakasz-parancsnokság	VII/6.-1. Szuhaői Őrs VII/6.-2. Keleméri Őrs
VII/7. Felsőhangonyi Szakasz-parancsnokság	VII/7.-1. Domaházai Őrs

Összesen 7 vámör kerület, 52 vámör szakasz-parancsnokság és 103 vámör őr

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés. (MTA). Kézirat. Budapest, 271-272.p.

V.sz. melléklet.

A határöv.

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990, 493.p.